

Könyvismertetés.

Dr. Luther Márton művei a reformáció négyszázados fordulójának örömnépe és emlékezetére kiadja a *Luther-társaság*. Sajtó alá rendezte *Dr. Masznyik Endre* egyetemes evang. theol. akad. igazgató-tanár. Második rész III. kötet.

Kissé megkésve jelent ugyan meg Luther művei magyar fordításának e harmadik kötete. De ezt ily nagyszabásu munkánál nem lehet rossz néven venni. A 438 lapra terjedő vaskos kötet Luthernek 10 kiadványát tartalmazza, mind az 1521. évi okt. 8-tól az 1523. évi ápril haváig terjedő másfélesztendős időszakból. Az iratok a következők: I. *A szerzetesi fogadalmakról*, ford. Dr. Masznyik E. — II. *A misével való visszaélésről*, ford. Hamvas József. III. *Hű intés a zavargásoktól és lázadásoktól való óvakodás tárgyában*, ford. Mayer Endre. IV. *Az Úrvacsora bullája*, ford. Dr. Masznyik E. — V. *Az Úrvacsora mindkét szín alatt való vételéről és egyéb újításokról*, ford. Dr. Masznyik E. — VI. *Az emberi tanítások kerüléséről*, ford. Márton Jenő. VII. *A szentek tiszteltéről*, ford. Márton Jenő. VIII. *Felelet VIII. Henrik angol királynak*, ford. Bancsó Antal. IX. *A világi felsőségről*, ford. Mayer Endre. X. *Az apácák kolostorból való kilépéséről*, ford. Paulik János. Mindezekhez járulnak még a XI. szám alatt magyarázó „*Jegyzetek*.”

A II. szám alatti irat fordítójául a tartalomjegyzék Hamvas Józsefet nevezi meg; a „*Jegyzetekből*” (427. l.) azonban megtudjuk, hogy ő az iratnak alig ötödrészét fordította, a többi (a 60. lap második bekezdésétől fogva) a szerkesztő, Dr. Masznyik E. fordítása. Miután épen ennek eredetije volt kéznél, ezen is kezdtem az összehasonlítás munkáját. A kik a fordítást elolvassák, talán szívesen veszik erre vonatkozó észrevételeim közlését is.

A misével való visszaélésről.

46. l. 10 sor: . . . „hogy ne tartsuk igaznak és helyesnek, hogy (a szentek) imádságuk által, a mi maga is tévelygés és bűn, nyernek bocsánatot, mint a pápisták teszik.” . . . Az eredeti: . . . hogy ne azt tartsuk igaznak és helyesnek, a miért ők, mint tévelygésért és bűnért imádságuk folytán bocsánatot nyertek, a mint a pápisták teszik, midőn ők, a mint a 62. zsoltár 4. verse mondja, ingadozó és dűledező falhoz támaszkodnak. Ha ehhez még némi magyarázat kívánatos, azt mondhatnók: a mint a pá-

pisták teszik, hogy t. i. azt tartják a szenteknél helyesnek és igaznak, a mi az ő tévelygésük volt; a következő „midőn ők“ t. i. Szent Bernát és más szentek . . . roskadozó falnak támaszkodnak . . . Arra ugyan mit mondana Luther, ha valaki azt adja szájába, hogy „az imádság . . . maga, is tévelygés és bűn“ lehetne?

46. l. 28. sor: . . . „ezekben bizonyval hiszünk és senki másban.“ . . . Az eredeti: denen allein und keinen anderen können wir glauben . . . Magyarul: egyedül ezeknek adhatunk hitelt és senkinek másnak. Krisztusban hiszünk, de nem az apostolokban; ő nekik csak hitelt adunk; elhiszük azt, a mit írásaikban ránk hagytak.

46. l. utolsó sor: „Ezzel azt akarja (a pápa) mondani, hogy Kr.“ sat. . . . Az eredeti: Ezzel azt akarja bizonyítani, hogy Krisztus, a mikor mennybe ment, az ő papságát Szt. Péterre, Sz. Péter pedig a pápára ruházta át.

47. l. 8. sor: „Igy teszi csuffá az Isten Kajafást és Bileámot saját álmadozásuk által, hogy már a bekezdésben, mint a tudatlan Kajafás, elárulják a világnak, hogy a pápa és törvényei által az ördög akart hatalomra jutni a világon.“ — Az eredeti: Mily hamar teszi csuffá Isten az ő Kajafásait és Bileámjait a saját álmadozásaikkal, hogy ők maguk, a mint csak dolgukhoz fognak, bár épügy mint Kajafás, a nélkül, hogy azt maguk észrevennék, az egész világ előtt nyilvánvalóvá tették, mit akart az ördög a pápa és az ő törvényei által a világon mivelti (vagy elérni).

48. l. 2. sor (alul): „szemtelen száj“ — unverschämtes Maul. Szemtelen ember, szemtelen beszéd, szemtelen viselkedés: szólásnak ez mind megjárna. De a szemtelen száj helyett alighanem jobb volna szemérmertlent mondani.

49. l. 19. sor: „Bárha e könyv nem vitatkozás céljából készült“ . . . Mintha bizony a szentírásnak egyéb könyvei, vagy akár csak egyetlenegy is vitatkozás céljából készült volna! Tudjuk, mily nézete volt Luthernek az Apokalypsistről. Ő ezt bizonyító erejű tekintélynek elfogadni nem volt hajlandó. Ezt sejteti e szavaival is: Wiewohl dies Buch nicht solcher Art ist, dass es zum Streit dient . . . Magyarul tehát: Habár e könyv nem is olyan természetű, hogy vitatkozásnál (bizonyítékul) szolgálhatna . . .

49. l. 7. sor (alul): „hogy ti papok vagytok a többi keresztény ember előtt . . . Az eredeti: dass ihr seid oder sollt Priester vor andern Christenmenschen genannt werden . . . Magyarul: hogy ti inkább volnátok papok és érdemesebbek arra, hogy papoknak neveztessetek, mint bármely más keresztény ember . . .

50. l. 13. sor. Egy kis magyarázó megjegyzés e helyen nem ártott volna, a mely tudatná az olvasóval, hogy midőn Luther itt a „Bál istennek méltó papjáról“ szól, Emser Jeromosra céloz, a ki Luthernek „A német nemzet keresztényen nemességéhez“

intézett felhívását durván megtámadta volt. Ugy látszik azonban, mintha ezt maga a fordító is teljesen szem elől tévesztette volna, különben alig válhatnék a fordítás értelme az utóbb kötetekben olyannyira homályossá.

50. l. 7. sor (alul): „És ebből ne szerezzen-e magának minden keresztyén Krisztuson épülő szent papságot? Ebben a szent papságot elvlasztja attól, a melyik nem szent, a mint szemünkkel látjuk, ilyen a pápás papság, mely bizonyly nem szent, hanem cégéres hitványság. Hogyha azonban Péter az egész keresztyénséghez intézi szavait és abban, a mit mond, a megnyirt és megkenetetett papságot érti. akkor az következik, hogy a szent, jámbor asszonyok és gyermekek is megnyirt és megkenetetett papok.“ — Bocsánatot kérek, ha nem jegyzem ide az eredetit. A ki érdeklődik ugyis megfogja nézni és össze fogja hasonlítani az itt következő fordítási kísérlettel: És azután ne épüljenek-e fel a Krisztuson a keresztyének valamennyien szent papsággá? Ő meg (t. i. Emser) elvlasztja a szent papságot attól, a mely nem szent, a mint szemünkkel látjuk, hogy a pápista papság többnyire (gemeinlich) nem szent, hanem gaznép (Buben). Mivel immár Péter szavai minden keresztyénnek szólnak, ő pedig (t. i. Emser) azt akarja, hogy a megnyirt és megkenetetett papságra értsük, ebből az következne, hogy a szent, kegyes asszonyok és gyermekek is megnyirt és megkenetetett papok volnának.

51. l. 7. sor (alul): „Ez a törvény pedig az egész szent írás, mert a Szent Lélek mondja, hogy Isten igéjéhez semmit se tegyünk“ . . . Az eredeti: Ide tartozik (erre vonatkozik, vagy ezt bizonyítja minden szentírási hely, a hol a szent lélek tiltja, hogy az Isten igéjéhez . . .

52. l. 11. sor (alul): „még a kiválasztottak is szinte kísértetbe esnek“ . . . A németben: *verführt werden*, nem pedig: *versucht werden*; magyarul tehát: tévelygésbe ejtetnek.

52. l. 4. sor (alul): „amint a szentírás betöltésére cselekedtek a zsidók, a nélkül hogy tudták volna.“ Az eredeti szerint: valamint a zsidók az írást betöltötték és Krisztust keresztfára feszítették, előbb mintsem tudták volna (hogy épen ezzel töltik be az írást).

53. l. 8. sor (alul): „A bolond bölcselkedők és a pápisták válasszanak ki egyet maguk közül. Mutassák ki papságukat az írásból, vagy ismerjék be, hogy nem egyebek álarcos ördögöknél és átkozott bálványoknál.“ Az eredeti: Azért a megveszett bölcselkedők és pápisták válasszanak (egyet a kettő közül, annyi mint: határozzák el magukat) tetszésük szerint. Hadd bizonyítsák be az ő papságukat az Írással, vagy vallják be, hogy ők nem egyebek, csak ördögálcák és elátkozott (vagy: elkárhozott) bálványok.

54. l. 14. sor: „A lelkiismeretünk pedig nem hágy békét

és bizonyossá tesz afelől, hogy minden keresztyén ember tudja: „ . . . Az eredeti: Dies zwingt aber und macht uns gewiss, dass ein frommer Christ weiss . . . Magyarul: Ez ellenben kényszerítőleg bizonyosakká tesz bennünket, hogy a kegyes (vagy: hívő) keresztyén tudja . . .

54. l. 2. sor (alul): „de az nem bizonyos, hogy melyik az az egyház, a mely prófétálhat és prófétáljon.“ Az eredeti: de az nem bizonyos, hol van az egyház, a mely prófétálhat, hanem ha (tényleg) prófétál.

55. l. 16. sor: „Pál apostolnak e mondásából nem csak azt tudjuk meg, milyen az új papság, hogy milyen ennek hivatala és áldozata, vagyis, hogy meg kell halniok és Istennek szent áldozatot áldozniok.“ Talán az eredetinek jobban megfelelne ilyformán: Pál apostol e mondásából nemcsak azt tudjuk meg, hogy miben áll az új papság, hanem azt is (sondern auch), hogy mi legyen (e papságnak) hivatala és áldozata, tudniillik (nämlich) hogy meg kell magukat öldökölniök, és magukat kell szent áldozatul hozniok Istennek.

55. l. 10. sor (alul): „Nem érti-e meg azt minden keresztyén ember?“ Az eredeti: nem érti-e ezt (az apostol) minden keresztyén emberre?

56. l. 18. sor. „Mindenkié és mindenkit megillet, a ki a kereszt alatt él, magát, az ő Ádám kívánságait és vágyakozását naponta elfojtja és megöli. Mert ez a dicséret áldozatja, olyan mint a régi áldozat füstje.“ — Az eredetinek talán jobban megfelelne ilyformán: Mindenkire tartozik és mindenkit, a ki a kereszt alatt él, megilleti, hogy önmagát, a saját ő Ádámjának kívánságait és vágyakozásait naponként fojtogassa és megölje; úgy hogy a dicséret emez áldozatja olyan legyen, mint a régebbi áldozatnak füstje és illatja (Rauch und Roch des vorigen Opfers).

63. l. 2. sor: „Mária, Mózes huga“ . . . Mirjam biz a Mózesnél idősebb Áronnak is *nénje* volt. II. Móz. 15, 20. Károli fordításában.

68. l. 7. sor (alul): „Én köztetek legvénebb“ . . . I. Pét. 5, 1: . . . én, ki ő velök együtt egyházi szolga vagyok . . . (Károli); Mitaeltester (Luther).

69. l. 1. sor (alul): „hahogy . . . a hamis módon felmagasztalt szüzességben el nem vonulnának“ . . . wo sie nicht . . . in falsch gelobter Geistlichkeit verderben. Valószínű, hogy sajtóhibából maradt meg a „vonulnának,“ romolnának helyett. De a „felmagasztalt“ szüzesség már nem sajtóhiba. Geloben annyi mint fogadni; gelobte Keuschheit tehát a fogadott szüzesség.

73. l. 5. sor (alul): „Mambres“ e helyett: Jambres. Ez aligha sajtóhiba!

79. l. 11. sor: „helytelen“ . . . verdächtig, — gyanus.

81. l. 16. sor: „Ha mindezt elveszitenék, annyi fajta püspök támadna közöttük, a hány a molnár számára.“ Az eredeti: Wenn

sie das verlören, so hätten sie an ihnen allen so viel Bischofsart, als des Müllers Esel. Magyarul: Ha mindezt elveszíténék, ugy valamennyiükön a püspöki tulajdonokból csak annyi maradna, akár (vagy: mint) a molnár szamarán.

83. l. 22. sor: „utolsó akaratánál zálogként“ e helyett: utolsó akaratának zálogául . . .

84. l. 10 sor: „ő a kenyeret magához vette, hogy azzal éljen.“ A magyarban ezt alig érthetjük másképen, mint hogy a kenyeret magához vette, hogy azzal maga táplálkozzék. Pedig a szent vacsora szerzésénél Jézus nem azért vette kezébe a kenyeret. A német „gebrauchen“ szó sokkal tágabb jelentésű, mint a magyar „élni valamivel.“

85. l. 1. sor (alul): „másokért“ e helyett másképen.

86. l. 14. sor (alul): „Ámde ki jó utat akar követni“ . . . Az eredeti: Wenn aber jemand sich selbst berichten wollte — a magyarban határozottan azt jelenti: Ha pedig valaki maga magát kívánná ellátni (az Ur vacsorájával) . . .

86. l. 1. sor (alul): „Vannak igék“ . . . e helyett: Olyan igék ezek (Es sind Worte, die nicht lügen . . .)

87. l. 5. sor (alul): „bűnázdat,“ Sündopfer, bűnért való áldozat (Károli).

88. l. 4. sor (alul): „Ezsájás ily módon Achaz királyt kérte jegyül Istentől“ . . . Az eredeti: . . . also dass Jesajas nach dieser Weise den König Ahas von Gott ein Zeichen bitten hiess . . . A fordítás szerint Ezsájás kérte volna Istentől Achaz királyt jegyül; az eredeti szerint: Ezsájás meghagyta (megparancsolta, hiess) Achaz királynak, hogy kérjen jegyet Istentől.

89. l. 21. sor: . . . „Isten eme mérhetetlen értékű záloga nekünk le van kötelezve“ . . . Az eredeti: Also halten wir, dass Gott des unermesslichen Pfandes halber uns verpflichtet sei . . . Tehát nem az Isten záloga van nekünk lekötelezve, hanem maga az Isten a mi lekötelezettünk, a mérhetetlen értékű zálog folytán, melyet tőle vettünk.

90. l. 21. sor: „Ezen kívül vedd ki“ — Dabei nimm ab — annyi mint: Értsd ki ebből . . .

92. l. 1. sor: „. . . áldott javak“ — die gelobten Güter — annyi mint: a megígért javak (l. fent a második megjegyzést a 69. laphoz. Példaképen szinte: das gelobte Land, az ígért földje).

94. l. 21. sor: „Ha . . . oly okosak lennének, hogy a helyes gondolkozás birtokában volnának“ . . . dass sie ihre Logik könnten, annyi mint: hogy a saját magok logikáját megértenék . . .¹⁾

Stettner Gyula.

¹⁾ Sajnálatomra térszűke miatt a bírálatnak csak felét közölhetem.
Szerk.